

**HET
ZAL JE**

tuin

**MAAR
WEZEN**

Inhoud

Bodem in soorten 3

Bodem en Voedsel 6

Bodem en Verontreiniging 8

Bodem en Verharding 9

Bodem en Compost 12

Bodem en Vondsten 15

Bodem vol Energie 17

Bodem vol Leven 19

Bodem in soorten

De bodem is de basis voor veel dingen die vaak als vanzelfsprekend gezien worden. Voedsel, natuur, energie, wonen, drinkwater, en de koolstof- en stikstofkringloop. Alles begint bij de bodem. De bodem is daarmee het fundament van ons bestaan.

Het is best belangrijk om je eigen bodem of beter gezegd grond te kennen. Want die kun je wel verbeteren maar nooit veranderen! Je zult het ermee moeten doen.

Hoe kun je beoordelen op welke bodem/grondsoort je tuiniert? Vaak is het al te zien aan de hand van onderstaande kenmerken. Daarnaast kan dit bepaald worden in een laboratorium.

Klei

- zeeklei is grijsblauw van kleur
- plakkerig, vast
- zwaar
- lang koud in het voorjaar
- ontwatert slecht, houdt vocht goed vast
- bevat veel voedingsstoffen
- bevat weinig organische stof
- bij droogte komen er scheuren in de grond

Zand

- droog en licht
- bevat weinig voedingsstoffen
- laat water door
- makkelijk te bewerken
- warmt snel op in het voorjaar
- spoelt voedingstoffen makkelijk uit

TIP

Zware kleigrond krijgt een betere structuur met compost. Ook groenbemesters verbeteren de structuur.

Veen

- zwart of heel donker
- voelt sponsachtig aan en kan niet tot een balletje gerold worden
- organisch materiaal en bevat dus veel organisch stof
- kan veel water opnemen (het werkt als een spons)

Elke bodemsoort heeft zijn positieve en negatieve kanten. Als je weet wat de positieve kanten van je grond zijn, kun je daar gebruik van maken. En als je de negatieve kanten van je grondsoort kent, kun je bedenken wat je moet doen of beter niet kunt doen.

Praktische voorbeelden

Rhododendrons en Azalea's-achtige planten houden niet van zware klei maar houden meer van een zure zanderige grond.

Worteltjes groeien graag op lichte zandgrond.

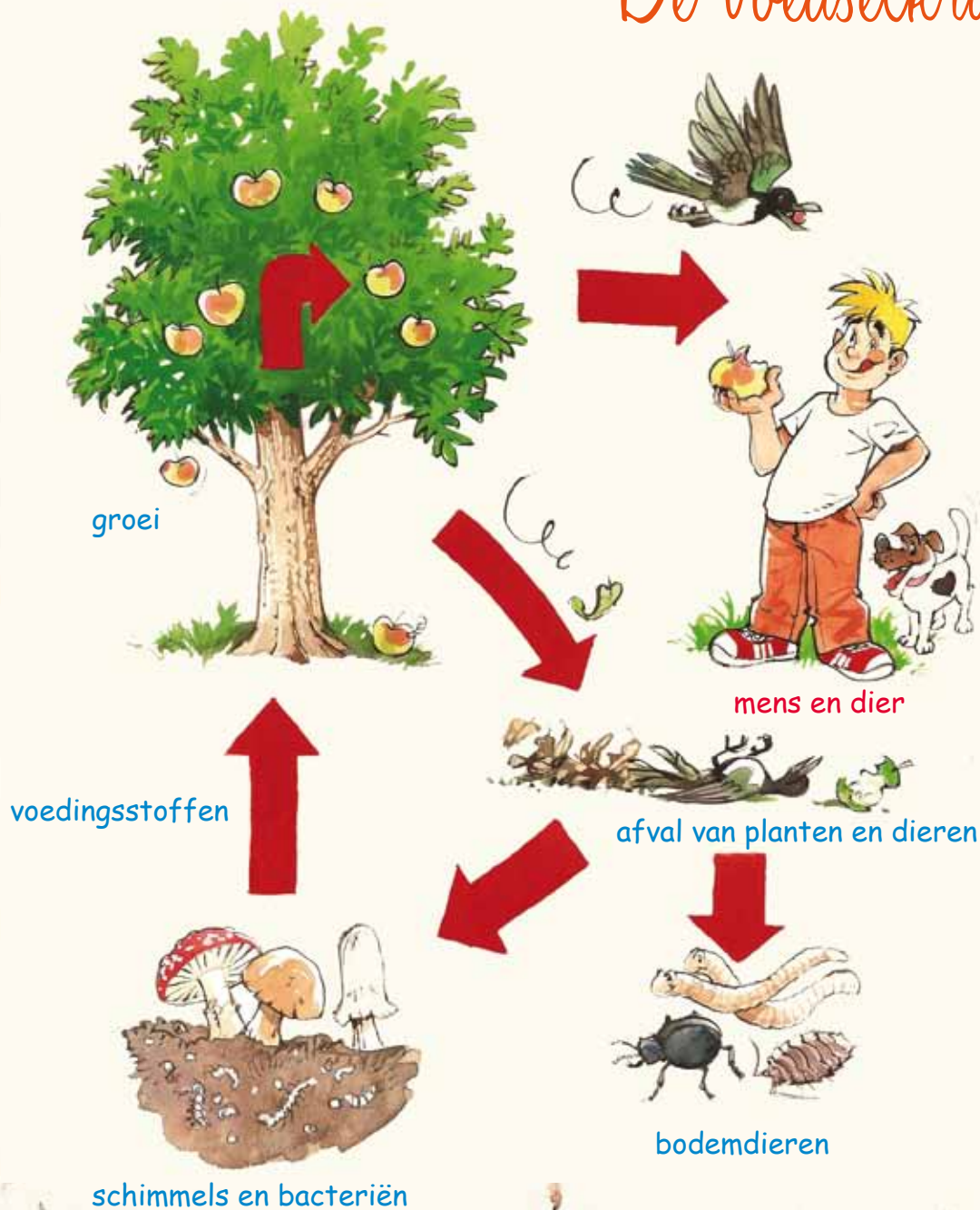
Kool houdt van veel voeding en dat zit in klei. En ze vinden dat teveel aan water niet zo erg.

Tot slot

Voor alle grondsoorten geldt dat het voor het vermindering van verdroging of wateroverlast en voor optimaal gebruik van de voedingsstoffen de grond zoveel mogelijk (zomer en winter) bedekt moet zijn met beplanting. Oppervlakkig schoffelen is genoeg om de grond onkruidvrij te houden.

De voedselkringloop

Bodem en Voedsel

1. Kies een goede locatie

Waarvoor werd die plek vroeger gebruikt? Zijn er vervuilende activiteiten in de buurt? Tref je puin aan? Eventueel een bodemanalyse uit laten voeren.

2. Vervuilde grond? Kies voor zuivere teelaarde

Twijfel je of je grond vervuild is? Dan kun je je groenten ook kweken in aparte bakken of in afgescheiden, verhoogde teeltbedden. Verifieer de kwaliteit van de aangevoerde grond.

3. Scherm je moestuin af

Teel je groenten niet vlak bij een drukke autoweg of spoorweg. Plaats een haag of heg tussen het verkeer en je moestuin.

4. Vermijd giftige materialen

Geef de voorkeur aan niet-chemisch behandeld hout voor plantenbakken, steunpalen en afsluitingen. Deze bevatten geen vervuilende stoffen die in je tuin belanden.

5. Verbeter de bodemvruchtbaarheid

Breng de zuurtegraad in je moestuin op peil. Voeg compost en organische meststoffen toe om het gehalte aan organische stof te verhogen en de bodemstructuur te verbeteren. Laat een standaard bodemonderzoek uitvoeren door een erkend laboratorium (via een tuincentrum).

6. Vergroot de biodiversiteit

Geef bomen, poelen, hagen, takkenwallen, nestkastjes, een bloemenweide een plek in je tuin. Die bieden voedsel en schuilplaatsen voor allerlei nuttige dieren die schadelijke insecten verdrijven. Zo heb je geen bestrijdingsmiddelen meer nodig.

7. Giet met proper/schoon water

Kies voor regenwater (maar niet als het van een dak met asbestplaten of -leien afkomt). Of giet je groenten met grondwater. Gebruik enkel in nood drinkwater. Gebruik geen water uit meren, rivieren, beken of grachten om te gieten.

8. Stook niet

Geef snoeihout een tweede leven in je tuin. (Verbrand nooit behandeld hout, oud papier, plastic, piepschuim en ander (huishoudelijk) afval in de tuin of in een kachel. Zelfs de rook van droog, onbehandeld hout kan schadelijk zijn. Verbrandingsresten zijn vaak giftig.

9. Laat de grond in je tuin

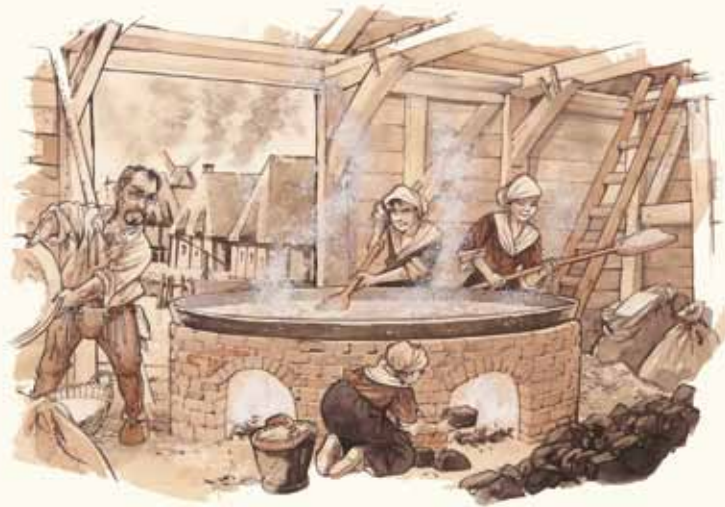
Aan gronddeeltjes kleven soms vervuilende stoffen. Reinig daarom je materiaal in de tuin en was je handen na het tuinieren. Kinderen zijn gevoeliger dan volwassenen voor sommige stoffen. Zorg ervoor dat ook zij goed hun handen wassen na het spelen of meehelpen in de tuin. (En vooral bij kleine kinderen: voorkom dat zij hun handen in hun mond stoppen...)

10. Geniet van een gezonde oogst

Was de eetbare delen van de groenten met koud of lauw water. Verwijder de buitenste bladeren bij kool- en bladgewassen (savooikool, sla...) en schil of pel knol- en bolgewassen (rode biet, aardappel, raap, ui...). Zo vermijd je al veel vervuilende stoffen. Zorg ook voor variatie op je bord.

Bodem en Verontreiniging

Als je de term ‘bodemverontreiniging’ hoort, denk je wellicht aan bedrijventerreinen en grond die vrijkomt op plaatsen waar fabrieken of benzinestations hebben gestaan. Toch zijn dat niet de enige plekken waar sprake kan zijn van verontreinigde grond. Ook in oude kernen waar al eeuwen mensen een stuk grond bewonen, kan sprake zijn van verontreinigde grond.

Omdat onze voorouders andere opvattingen hadden over het milieu, moeten wij het nu doen met deze historische verontreiniging en meestal ook puin. Vaak werden afvalmaterialen in de tuin gewoon verbrand. Verbrandingsresten uit de kachel werden uitgestrooid in de tuin. Zware metalen uit leidingen liepen met het leidingwater of het regenwater gewoon de grond in. Het zijn juist deze teer- en metaalverbindingen die niet of nauwelijks worden afgebroken in de grond.

Vooraf in verschillende historische oude stads- of dorpskernen in Zeeland en soms ook nog langs oude doorgaande wegen komen historische bodemverontreinigingen voor. Ondanks het feit dat er geen direct gevaar is voor de volksgezondheid blijft het altijd zaak om voorzichtig met deze verontreiniging om te gaan.

Bodem en Verharding

Verharding

De laatste decennia wordt er in de Nederlandse tuinen steeds meer bestraat. Hoe meer oppervlakte van de tuin bestraat wordt hoe minder onderhoud er gepleegd hoeft te worden aan de tuin. Daarnaast komt er meer ruimte beschikbaar voor die mooie loungeset: Ideaal! Of toch niet?...

Door de vele bestrating kan het regenwater niet goed meer wegzakken in de bodem en wordt via de riolen direct afgevoerd richting de zee. Nadeel van het afvoeren is dat de bodem onder bebouwd gebied verdroogt en meer warmte vasthoudt. Stress door hitte in bebouwd gebied kan het gevolg zijn. Groene tuinen zijn in de zomer veel koeler.

Daarnaast krijgen flora en fauna door de bestrating geen of weinig kans in bebouwd gebied. In Nederland is de biodiversiteit afgenomen tot circa 15% van de oorspronkelijke situatie, die teruggang is veel groter dan elders in Europa.

Door niet meer dan een derde van de tuin te verharden, kan het regenwater in de bodem wegzakken, het grondwater aanvullen en wordt het riool minder belast. Door de onverharde delen te beplanten, draag je bij aan het herstellen van de biodiversiteit.

Er bestaat ook waterdoorlatende bestrating. De voordelen hiervan zijn dat er geen plasvorming is door de snelle afvoer van regenwater. Er zijn geen waterstromen bij hellende opritten. De tuin wordt groener en behoudt zijn natuurlijke uitstraling en het grondwater wordt op een natuurlijke wijze op peil gehouden.

Voorbeelden van waterdoorlatende materialen:

- Grind of split (in roosters)
- Kasseien, betonstraatstenen of natuursteen met een brede voeg.
- Kunststoffen of betonnen roosters. Deze kunnen ingezaaid worden met gras en zijn berijdbaar.
- Onder het grind of de roosters kan gronddoek worden gelegd.

Onderzoek heeft uitgewezen dat mensen gelukkiger en meer ontspannen zijn in een groene omgeving. Huizen in wijken waar veel groen staat, worden sneller verkocht dan huizen in wijken met weinig groen. Datzelfde geldt ook voor bedrijventerreinen.

Niet altijd zakt het water goed weg in de grond. Bij flinke regenbuien blijven er soms plassen achter die niet snel verdwijnen. Dat kan lastig zijn, zeker als het naast de bestrating of bij een deur gebeurt. Ook houden de meeste planten niet van al te natte voeten, maar de grond moet in droge periodes ook weer niet teveel uitdrogen. Het is daarom verstandig om te proberen om een bepaald evenwicht daarin te krijgen. Het hangt daarbij van de plaatselijke situatie af welke maatregelen het meest geschikt is.

Het beste is te beginnen om eerst te kijken naar de grond. Gaat het om (zware) klei, veen of zand of een mengsel daarvan? In zand(erige) grond zakt het water snel weg, bij kleigrond verdwijnen de plassen veel minder snel. Ook is het humusgehalte van belang. Humeus zand geeft niet alleen meer voeding voor planten maar houdt ook het water beter vast. Door kleigrond met zand en humus te mengen wordt de grond lichter wat ook de afwatering bevordert en waardoor de bovenlaag minder snel dichtslaat (ook wel dichtslempen genoemd).

Het zo diep mogelijk loswerken van de grond kan al soelaas bieden. Soms bestaat de ondergrond uit een zeer slecht ondoordringbare kleilaag, waardoor het water niet weg kan zakken. Het is dan aan te raden om deze laag te doorbreken zodat overtollig water kan wegzakken. Daarbij kan aan drainage gedacht worden. Het aanbrengen van drainagebuizen is een flink karwei en niet altijd mogelijk of wenselijk. Aansluiten op de huisriolering is niet raadzaam, zeker niet als er alleen een vuilwaterriool naar de straat toeloopt.

Verticale drainage

Dan is een verticale drainage een goede oplossing, zeker als de wateroverlast maar op enkele plaatsen in de tuin voorkomt. Verticale drainage bestaat uit het, zoveel mogelijk doorboren van de dichte laag en deze op te vullen met grof zand, fijne grind of grof humeus materiaal.

Door rondom de boorgaten te zorgen dat de bovengrond doorlatend is, wordt daarmee de toestroom van water bevorderd. Naast de paden kan het maken van een sleuf opgevuld met grof zand of grind zorgen voor een snelle afvoer van teveel water, waardoor ook de kans op opvriezen vermindert. Als het nodig is, kan deze drainagemethode eenvoudig uitgebreid worden door extra gaten te boren. Verticale drainage is goed voor de zgn. capillaire werking dat gunstig is voor de plantengroei.

Wil je het wat groter aanpakken dan kan het maken van een grindkist omhuld met een worteldoek of ingegraven infiltratiekragen prima waterberging opleveren. Als de tuin voldoende groot is kan naast het gebruik van een regenton ook de regenpijp ontkoppelt worden van de riolering en aan gesloten worden op dergelijke infiltratiesystemen.

Bodem en compost

In plaats van het groente-, fruit- en tuinafval aan de straat te zetten, kun je ook kiezen voor het thuis zelf composteren. Compostering van tuinafval vindt plaats door activiteit van bacteriën, schimmels en dieren. Zij breken organisch materiaal af. Ze gebruiken hiervoor zuurstof, en er ontstaat koolstofdioxide, water, warmte en compost.

De beste manier van composteren

De beste manier van composteren is verschillende soorten materiaal eerst apart verzamelen en daarna laagsgewijs in een compostbak of composthoop aanbrengen. Sorteert je tuinafval op 'gekleurd', 'groen' en 'bruin', en leg die om en om in lagen op de hoop, de zogenoemde lasagnemethode. (Gebruik eventueel een hakselaar om grof tuinafval klein te krijgen.) De temperatuur van het compost kan dan zover stijgen dat ook onkruidzaden doodgaan.

Eenvoudige manier van composteren

Voor composteren heb je niet altijd een compostbak of veel ruimte nodig. Een hele makkelijke manier om de bodem in je tuin te verbeteren is om groente-, fruit- en tuinafval direct in de bodem in te brengen. Zeker in een groentetuin met wisselteelt is het een aanrader. Maar ook in een siertuin tussen de beplanting door is het goed te doen.

Hoe gaat dit in zijn werk?

Graaf met een spade een gleuf in de tuin, deze gleuf kan zo diep als je zelf wilt, maar ongeveer 2 spades diep is aan te raden. De lengte van de gleuf is afhankelijk van de ruimte die er is.

Vul deze gleuf onderin op met een dun laagje 'bruin' materiaal, zoals hooi, stro, molm, gras, etc. Hierop komt de 'groene' laag met groente- en fruitafval, zoals appelschillen, bladgroente, etc. Hierop komt weer een laagje 'bruin'materiaal. Dit kan ook stro- of zaagsel met mest van kleine huisdieren zijn (kippen, cavia, konijn).

Vul de gleuf laagsgewijs op tot hij vol is. Bedek daarna de gleuf met de aarde die uit de gleuf is gekomen.

Wat gebeurt er daarna?

In de gleuf zal het mengsel gaan composteren. De bodem zal na verloop van tijd wat inzakken. Er kan wat extra aarde/grond terug opgebracht worden vanuit de nieuw te graven gleuf. Op deze manier kan stapsgewijs de gehele tuin gebruikt worden voor uw groente-, fruit- en tuinafval en verbetert de bodem. In het voorjaar kan de grond (in de moestuin) worden vermengd met de grond en is een mooie rullere bodem ontstaan, met een grote voedingswaarde voor de nieuw in te zaaien groente, fruit en/of bloemen. Wanneer dit principe wordt gebruikt in de siertuin, hoeft er niet te worden vermengd, maar zullen de wortels van de struiken en planten de voeding opnemen.

Wat kun je composteren?

Wel bij het compost

- Aardappelschillen (beperkt, maar biologisch wel)
- Bagger uit plastic goot en uit tuinvijver
- Bladeren, mits goed gemengd
- Citrusfruitschillen (beperkt, maar biologisch wel)
- Coniferen,
- Hulstblad,
- Dennennaalden, mits goed gemengd
- Doppen van pinda's en noten
- Eierschalen
- Fijngemaakt hout en takken
- Fruitschillen (uitgezonderd niet-biologisch citrusfruit)
- Grasmaaisel, mits goed gemengd
- Rauwe groenteschillen, loof, stronken
- Hout-as (wel goed doormengen)
- Papieren koffiefilters en koffiedik
- Mest van kleine huisdieren (plantenetters, zoals duiven, konijnen)
- Noten en pitten
- Onkruid (beperkt)

- Plantenpotten van organisch materiaal (kokosvezel of olifantsgras)
- Stro (beperkt)
- Theebladeren en theezakjes
- Tuinaarde, potgrond, zand, turfmolm (beperkt)
- Verlepte bloemen/kamerplanten (beperkt)
- Zaagsel (beperkt)
- Oude potgrond
- Gras (beperkt)

Niet composteerbaar

- Timmerhout en grof ongesnipperd snoeihout, beenderen en dierlijk afval, wegwerpluiers, aarde en zand, saus, vet, olie, stof uit de stofzuiger, as van de open haard, houtskool, kunststof, ijzer, metaal en blik, kattenbakvulling.

Bodem en vondsten

De bodem vertelt van alles over het ontstaan van het gebied, maar dan moet je er wel laag voor laag induiken. Archeologen doen dat en allerlei bodemvondsten zoals resten – aardewerk, glas, metaal, gesteente en bot – vertellen ons meer over de bewoners uit het verleden. De bodem is eigenlijk een soort archief.

Het is aan archeologen en bodemkundigen de bodem te lezen en te interpreteren om zo de vele verhalen van vroegere tijden opnieuw te kunnen vertellen. Hiervoor werd in Nederland een wet gemaakt die moet voorkomen dat deze geschiedenis verloren gaat. De regelgeving rond archeologie is opgenomen in de bestemmingsplannen van de gemeentes en zorgt ervoor dat archeologen al vanaf het begin bij geplande werkzaamheden betrokken zijn.

Op basis van verwachtingskaarten en beleidsadvieskaarten wordt bepaald waar onderzoek moet plaatsvinden. Deze onderzoeken gebeuren door commerciële archeologische bureaus of door de gemeentelijke archeologische dienst.

Voor Zeeland beschikken enkel de Walcherse gemeenten over een eigen dienst, de Walcherse Archeologische Dienst (www.archeologiewalcheren.nl). De gemeenten Borsele, Goes, Kapelle, Noord-Beveland, Reimerswaal en Tholen laten zich adviseren door het Oosterschelderegio Archeologisch Samenwerkingsverband, een samenwerking met de Stichting Cultureel erfgoed Zeeland (www.scez.nl). De overige Zeeuwse gemeenten beroepen zich op een externe adviseur.

Om het archeologisch erfgoed in de bodem zo goed mogelijk te beschermen mogen archeologische graafwerkzaamheden enkel gebeuren door gekwalificeerde archeologen. Het zelf opgraven van bijvoorbeeld een oude beerput is dus bij wet verboden.

Voor particulieren die bij toeval in hun tuin op archeologische resten of voorwerpen stuiten geldt er een meldingsplicht. Dat kan bij de Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland of voor Walcheren bij de Walcherse Archeologische Dienst. De vondsten kunnen ons erg helpen bij het in kaart brengen van de lokale historie. De gevonden objecten blijven vanzelfsprekend uw eigendom.

Bodem vol energie

In de zomer is het prettig om van de zomerwarmte of van de schaduw te genieten in de eigen tuin. Maar ook als het kouder is, kan de tuin voor warmte zorgen, namelijk door het aanbrengen van een bodemenergiesysteem.

Bodem als opslag voor warmte en kou

Voor woningen en kleine gebouwen zijn gesloten bodemenergiesystemen het meest geschikt. Daarbij worden leidingen in de bodem gebracht die de bodemwarmte via een warmtepomp in huis brengen. In de zomer kan met het systeem de woning ook gekoeld worden, door warmte uit het huis in de bodem te pompen.

Er zijn verschillende systemen zoals horizontale, verticale en spiraalvormige bronnen. Horizontale systemen vragen veel ruimte, maar zijn later bij buiten gebruikstelling wel het eenvoudigst te verwijderen. Verticale systemen moeten op andere wijze onklaar gemaakt.

Bij verticale systemen gaat het om een aantal bronnen die op enige afstand van elkaar in de bodem worden aangebracht. Diepte, aantal en onderlinge afstand van de bronnen zijn afhankelijk van de bodemopbouw en de benodigde warmte in de woning.

Het ontwerpen en de aanleg van dergelijke systemen is werk voor gecertificeerde bedrijven. Belangrijk is dat de systemen zo optimaal mogelijk voor warmte in de winter en koeling in de zomer zorgen. Ook is het belangrijk dat ze voldoende verwijderd zijn van systemen bij de buurhuizen, zodat ze elkaar niet benadelen.

Net als bij iedere installatie is periodieke controle van de warmtepompen ook noodzakelijk. Daarbij wordt ook het systeem op lekkage gecontroleerd. De leidingen zijn veelal gevuld met een mengsel van water en bijvoorbeeld glycol, wat bij lekkage bodemverontreiniging kan veroorzaken.

Aanleg van een bodemenergiesysteem kan bij nieuwbouw, maar is ook bij bestaande gebouwen toepasbaar. Horizontale bronnen zijn goedkoper dan verticale. Bovendien makkelijker te verwijderen.

Bodemenergie draagt bij aan het verminderen van de CO₂-uitstoot.

Als u wilt weten of op uw adres de bodem geschikt is om een bodemenergiesysteem te installeren kunt u dat toetsen www.wkotool.nl. Wilt u meer weten over bodemenergie kijk dan ook www.meeroverbodemenergie.nl of www.zeeuwsbodemvenster.nl.

TIP

Bij nieuwbouw en flinke renovaties is het natuurlijk verstandig om zoveel mogelijk te isoleren en 'passief te bouwen'. Als toch verwarming nodig is zijn luchtwarmtepompen, zonnecollectoren en/of bodemenergiesystemen goede alternatieven voor aardgas of olie.

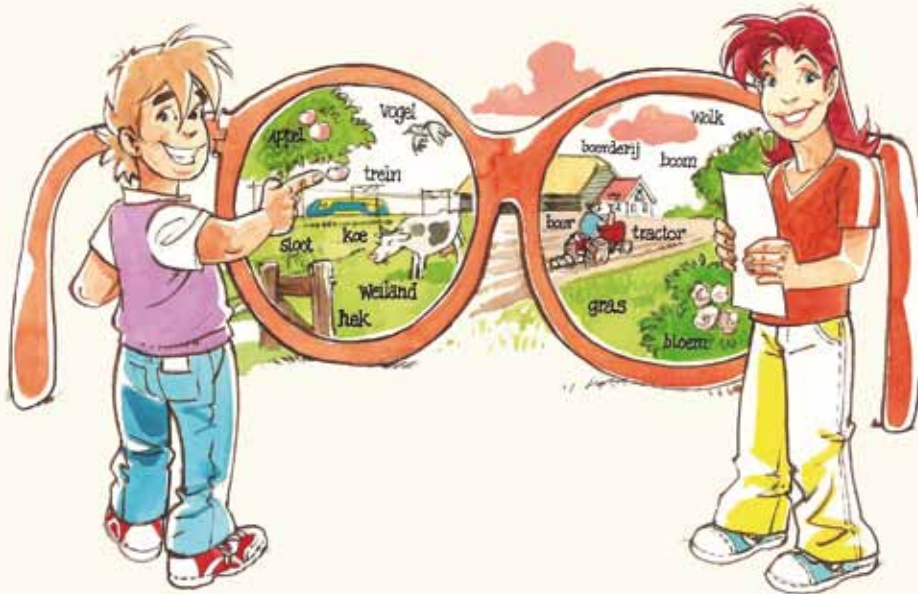
Bodem vol leven

1. Bloeiende planten & bloemen

Bij het aankopen van planten kun je er op letten of de plant(en) geliefd zijn bij insecten en kleine zoogdieren. Van sommige planten is bijvoorbeeld bekend dat zij zeer geliefd zijn bij vogels, bijen of vlinders. De meeste insecten en zoogdieren zijn gebaat bij inheemse soorten. Dit betekent dat deze van nature voorkomen in een gebied.

2. Bomen en heesters

Vogels houden van plekken waar ze kunnen schuilen, zowel in de zomer als in de wintermaanden. Hoogteverschil in de tuin is belangrijk, ze willen op zoek naar insecten maar ook snel kunnen onderduiken wanneer er gevaar dreigt. Deze combinatie zorgt er daarbij voor dat vogels een geschikte nestgelegenheid kunnen zoeken. Voor vogels is het ook belangrijk dat er struiken en bomen staan die bessen of noten bevatten.

3. Water voorziening

Water in de tuin is eigenlijk onmisbaar. Het geeft de tuin meer sfeer en het trekt veel kleine zoogdieren aan, zoals vogels en egels. Maar ook libellen en amfibieën houden van water. Dieren en insecten hebben behoefte aan vocht. Heb je geen ruimte voor een kleine vijver? Ook een drinkschaal heeft al veel nut.

4. Dierenhotel

Egels

- Houden van een wat rommelige tuin met veel schuilplaatsen, dorre bladeren en veel groen. Ook houden ze van een dak boven hun hoofd, een egelhuis vinden ze een prima plek.

Bijen

- Bijen nestelen in holtes. Je kunt houten kistjes vullen met een combinatie van een houten schijf van een boomstam, holle rietstengels en bamboestengels.

5. Insectenhotel

Je kunt het hotel uitbreiden voor verschillende andere insecten, padden en kikkers. Stop in het houten kistje hier en daar wat hooi of stro, een bloempot die ondersteboven staat voor de hommels en onder in het hotel stukken van oude dakpannen voor bodemkruipers zoals de pissebed en duizendpoten.

6. Geen chemische bestrijdingsmiddelen

Als er een gevarieerd leven ontstaat houden de natuurlijke vijanden in de tuin elkaar in toom. Heb je toch last van ongedierte? Gebruik dan geen bestrijdingsmiddelen of andere middelen zoals chloor die schadelijk zijn voor het milieu. Ook kunstmest kan schadelijk zijn voor het bodemleven.

Slakken

- Natuurlijke vijanden zijn: egels, vogels, padden en kikkers.
- Houden niet van kruiden als salie, tijm en knoflook.

Luizen

- Natuurlijke vijanden zijn: larven van lieveheersbeestjes en gaasvliegen.
- Milieuvriendelijk bestrijden: bespuiten met plantenextract van brandnetel of rabarberblad.
Recept: laat 1 kg blad 20 minuten koken in 1 liter water. Voeg een eetlepel zachte (groene) zeep toe en zeef het geheel: verdun met water (1 deel extract + 4 delen water).
- Vervang planten die veel last hebben van luizen.
- U kunt ze als tijdelijke bestrijding wegspuiten met een straal water.
- Toch chemisch bestrijden: kies een ecologisch middel bij het tuincentrum.

Mieren

- Houden niet van: witte peper, koffiedik, fijn gesnipperde rauwe ui, knoflookgeur, kruidnagel.
- Of deze planten: lavendel, tomaat, afrikaantjes, boerenwormkruid, wilde munt, wijnruit, rozemarijn, marjolein, kruizemunt, maggikruid, brandnetel.
- Je kunt het nest opscheppen en ergens anders deponeren.

7. Mulchen

Er is een eenvoudige techniek, genaamd mulchen, waarbij je de bodem beschermt door er een laagje materiaal op te leggen. Dat materiaal kan zowel schors, houtsnippers, compost of grasmaaisel zijn. Belangrijk voordeel is dat je hiermee vermijdt dat er teveel onkruid groeit. Daarnaast bescherm je ook de bodem tegen hagel of regenbuien en droogte. Met compost en grasmaaisel stimuleer je ook het bodemleven.

Aanteekeningen

Colofon

Tekeningen: Danker Jan Oreel
Fotografie: Jord Stenvert

Deze brochure is een uitgave van het

Zeeuws Platform
Bodembeheer

2015
International
Year of Soils

2015

Bodem en gebruik

NIMBY (Not in my back yard, Niet in mijn achtertuin), in Vlaanderen ook wel NIVEA (niet in voor- en achtertuin), is een begrip uit de ruimtelijke ordening om aan te duiden dat veel mensen wel gebruik willen maken van voorzieningen, maar er geen hinder van willen ondervinden.